

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 15/1 2026 s. 25-45, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

**MEMLÛK KÜLTÜRÜNÜN İZ DÜŞÜMLERİNİ KENDİNDEN MENKUL RENKLERİ
ÜZERİNDEN OKUMAK**

Hatice ÖZKARA GÜLER*

Geliş Tarihi: 19 Haziran 2025

Kabul Tarihi: 1 Eylül 2025

Öz

Kültür hayatının en uzun devamlılık gösteren konularından biri renklerdir. Medeniyet mirasını; hâkim oldukları şehirlerde yaptıkları eserlerde tüm renk ve tonlarıyla bugün dahi görebildiğimiz Ortaçağ'ın “ed-Devletü't-Türkiyyesi”nin yaygın bilinen adıyla Memlûk Devleti'nin tarihî sürecinde biçimlendirdiği siyasi ve sosyal yapısını, sanata bakışını tanımamızı sağlayan unsurlardan olan renk konusu sadece somut kültürel öge olmanın ötesine geçmektedir.

Sanat ve her çeşit dokuma gibi pek çok alanda bütünleyici olarak hizmet eden hatta görsel anlamda büyüüp zenginleşmesinin önünü açan renk kullanımı ile oluşan bahsi geçen devletin sosyo-kültürel ve siyasi çerçevesi bu çalışma aracılığıyla çizilmiştir. Memlûk sanatı ve kültürü içerisinde renklerin nasıl bir anlam sistemine dâhil edildiğini ortaya koymak ve bu yolla dönemin siyasi-sosyal yapısına dair yeni okumalar yapılmasını mümkün kılmayı amaçlayan araştırmada renklerin siyasi, sosyal ya da dinî anlamları irdelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kültür, renk, Memlûkler.

**READING THE PROJECTIONS OF MAMLUK CULTURE
THROUGH SELF-CONTAINED COLORS**

Abstract

Colors constitute one of the most enduring themes in cultural life. The civilizational legacy of the medieval polity known as al-Dawla al-Turkiyya, or the Mamluk Sultanate, remains visible in the rich spectrum of colors used in the monuments they constructed in the cities under their rule. Color, as an element that enables us to understand the political and social structures shaped throughout the historical development of the Mamluk state as well as its artistic outlook, extends beyond being merely a tangible cultural component.

This study delineates the socio-cultural and political framework of the Mamluk state through the integrative use of color in fields such as art and textile production, where it functioned as a means of visual enrichment. It examines how colors were incorporated into a system of meaning within Mamluk art and culture and analyzes their political, social, and religious significance.

Keywords: Culture, color, Mamluks.

* Doç. Dr.; Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Tarih Bölümü, haticeozkara9@gmail.com, ROR ID: [05rrfpt58](https://orcid.org/05rrfpt58).

Giriş

Günümüzde renklerle ilgili kullanımlarımızın köküne inebilmek bakımından geçmişten geleceğe kurulan köprü olarak Memlûk yaşayış biçimi mirasının tespit edilebilmesi önemlidir. Çalışmaya konu olan Memlûk Devleti söz konusu olduğunda renklerin bir devlet için neyi ifade ettiğini açıklamadan, örneğin; “bayrağı, sancağı, hil’ati şu renkti” demek özünü görmeden sadece kabuğunu tasvir etmektir. Memlûklerde siyasi, sosyal ve dinî anlamları yaşatmak adına somut ve soyut olarak addedilen renkler Türk ve İslam devletlerinde olduğu gibi zaman ve mekân içerisinde kültürel başkalaşım ya da türlü gelişimle dönüşümleri açıklığa kavuşturma vazifesi görmüş, aidiyet ve temsil vasıtası olarak devletin ve o devlete bağlı toplumun köklü geleneğini ifade etmiştir.

Memlûk sanatı üzerine yapılan çalışmalar genellikle mimari, hat, çinçilik, dokuma ve metal işçiliği gibi alanlara odaklanmış, bu sanatların estetik özellikleri kadar sosyal ve siyasi arka planları da ele alınmıştır. Özellikle David J. A. Roxburgh, Doris Behrens-Abouseif ve Leo Ary Mayer gibi araştırmacılar Memlûk görsel kültürünün zenginliğini ortaya koyan önemli incelemeler yapmıştır. Rengin simgesel anlamları üzerine yapılan çalışmalar ise çoğunlukla genel İslam sanatının sembolik dili bağlamında değerlendirilmiş ancak renklerin Memlûkler özelindeki sistematik kullanımı çoğu zaman dolaylı biçimde incelenmiştir.

Memlûk Devleti’nde renklerin ifade ettiği anlamları tarihî coğrafyasında, halklarının geleneklerinde, siyasi duruşunda aramak durumundayız. Memlûk sultanlık teamülü ve sosyal yapısında renkleri doğru analiz edebilmek için hakimiyet sahalarında kendilerinden önce var olan toplumlar ve kültürler din öncelikli olarak değerlendirilmelidir. Tarih kaynakları hatta kültür envanterlerinin tamamı incelendiğinde görülecektir ki; tüm konularla bütünleşmiş olarak ve dolayısıyla dağınık hâlde bulunduğu için renklerin tespiti zordur. Rengin politik bir gösterge olarak kullanımı ise daha çok halifelik sembolleri, hil’at törenleri ve saray protokolü bağlamında yapılan araştırmalarda yer bulmuştur. Ancak Memlûk Dönemi özelinde renklerin hem estetik hem ideolojik işlevlerini birlikte analiz eden bütüncül yaklaşımların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bu itibarla makalemizde Memlûk Dönemi’ne ait yazılı ve görsel kaynaklar birlikte değerlendirilmiştir. İbn İyâs, el-Kalkaşandî el-Ömerî, el-Makrîzî gibi Memlûk dönemi tarihçilerinin kaleme aldığı çalışmalar, halı ve dokuma örnekleri ile günümüze ulaşan mimari bezeme unsurlarından elde edilen veriler mevcut literatür aracılığıyla analiz edilmiştir.

1. Bayrak, Arma ve Sancak

Tarih boyunca farklı dönem ve coğrafyalarda kurulan devletler ile dinî ve siyasi fırkaların kendilerine özgü bayrakları ve renkleri olduğu görülmektedir. Memlûk Devleti de aynı bölgeye hâkim olmuş Eyyûbîler ve Fâtımîler gibi diğer devletlerin izinden giderek sarı rengi sembol olarak benimsemiştir (Okumuro, 2003, s. 28). Kudüs’ün fethi sırasında Selâhaddin Eyyûbî’nin ordusunda sarı bayrak kullanılmış, sultana mahsus sancağın rengi de yine sarı olmuştur. Ayrıca daha sonraki tarihlerde Eyyûbî¹ ordularında sarı ve kırmızı bayrakların birlikte

¹ Eyyûbîlerin bayraklarının sarı olduğuna dair Selâhaddin Eyyûbî h.589/m.1193’te vefat ettiğinde bir şairin yazdığı mersiyede “Yürü, dünyaya mâlik ol ... ona mâlik olmağa en lâıyk olan sensin; her nereye teveccüh edersen, nusrat ve zafer senin sarı bayrağının yanındadır.” ifadesi geçmektedir. Kadı Kemâleddin’in “Sevgili ile üzerimizde kerem ve iffetten iki örtü olduğu hâlde, Melik-i Eşref’in rengindeki bayrakları taşıyan bir ordu gibi sabah kendini gösterinceye kadar birbirimize sarılıp yattık.” satırları da Eyyûbîlerin bayraklarının sarı olduğu bilgisini doğrulamaktadır (Yaltkaya, 1942, s. 45).

kullanıldığı, sarı çadır ve sancak tercihlerinde ise Fâtımî geleneklerinin etkisinin görüldüğü belirtilmiştir (Köprülü, 1981, s. 127-128).

Anlaşıldığı üzere Memlûkler, Eyyûbîlerin sarı zemin üzerinde kartal resmi olan bayraklarını devralmışlardır. Bunun dışında sultanın önemli emirlerinin sancakları, mehterleri vardı ve savaşlara bu sancaklar ve mehterleriyle / tabılhâneleriyle katılırlardı. Bunların ise kırmızı olduğu tespit edilmiştir. El-Melik es-Sâlih devrinde emirler “arma / renk / runûk”² edinmeye başlamışlardı. Kalâvûn’un silahtarî İzzeddin Aybek el-Efrem’in arması kırmızı kılıç resmiydi ve armanın üzerinde çizgi vardı. Hükümdar ve emirler bu armayı yaptırdıkları binalara da nakşederlerdi (Şeşen, 2018, s. 99).

Görsel 1: 1468-96 Yılları Arasına Tarihlenen Üzerinde Arma İşlenmiş Muhtemelen Bir Giysi veya Mobilya Parçasından Bir Parça URL-1: (<https://www.metmuseum.org/art/collection>).

“El-isâbe” olarak adlandırılan sancaklar ile hükümdarlık alameti olan “çetr” de sarı renkte olurdu. Memlûk sultanları, Altın Orda hanlarına gönderdikleri çeşitli hediyelerin yanı sıra, Abbâsî halifelerine ait olan siyah bayraklardan ve kendilerine özgü sarı sancaklardan da takdim etmişlerdir. Hatta bir seferinde Sırp kralının talebi üzerine sırma ile süslenmiş sarı renkte bir saltanat sancağı gönderildiği kaydedilmiştir.

Memlûklerde iki büyük sancak olan sarı ve kırmızı bayrakların yanı sıra üzerlerinde fetih ve zafer ayetleri bulunan 400’ü aşkın küçük boyutlu bayrak da bulunmaktaydı. XIV. yüzyılda İspanyol Fransisken seyyah, İskenderiye’de Şam’da sarı bayrakların öne çıktığını aktarmış, Kahire’de Melik Nasır b. Kalâvûn (ö. 1341) dönemi Memlûk bayrağını beyaz zemin üzerine mavi hilal olarak tanımlamıştır (Kütük, 2014, s. 154-155). Topkapı Sarayı Müzesi’nde günümüze ulaşan bazı Memlûk bayrakları da bu çeşitliliği doğrulamaktadır. Bu örnekler arasında, üzerinde kırmızı hilal bulunan altın sarısı renkte bir sancak ile İskenderiye şehrine ait olduğu belirtilen, altın sarısı zemin üzerine kırmızı bir daire figürü bulunan bir başka bayrak yer almaktadır (Genç, 1997, s. 1098).

Schimmel de sarının Türk hükümdarlık rengi olması rolüne dikkat çekmiştir (Albayrak, 2008, s. 7). Türk tarihinde sarı rengin hâkimiyet ve hükümdarlık rengi olarak kullanıldığına dair çeşitli kaynaklarda dikkat çekici örnekler yer almaktadır. Uygur Türklerine ait yazılı belgelerde “sarig urunggu” ifadesiyle anılan sarı bayrağın bir burcun adı olarak geçtiği bilinmektedir (Clauson, 1972, s. 792). Aynı şekilde Dede Korkut Destanları’nda geçen “saru tonlı-elbiseli

² İlginç bir şekilde, Eyyûbîler ve Memlûkler Dönemi’nde sultan ve emîrlerin özel işaretleri yani armaları “renk / runûk (renkler)” olarak adlandırılmıştır. Bu semboller, Orta Doğu’da hükümdarların ve saray görevlilerinin fonksiyonlarını göstermek amacıyla ortaya çıkmış ve zamanla yaygınlaşmıştır. İlk kullanımlar IV. yüzyıl sonlarına uzanmakta olup özellikle Memlûkler Dönemi’nde belirgin hâle gelmiştir.

Selcan Hatun” ifadesi, hatunların giydiği elbisenin sarı renkli olduğunu ve bu rengin soylulukla ilişkilendirildiğini göstermektedir (Ergin, 1994, s. 50).

Sarı bayrağın tarihsel kullanımı yalnızca edebî metinlerle sınırlı kalmamış, görsel belgelerde de yer almıştır. Nitekim Buhara kuşatmasını konu alan bir İran minyatüründe Harezmşah ordusunun taşıdığı bayrağın sarı renkte olduğu görülmektedir (Canby, 1993, s. 76).

Bu geleneğin Mısır’daki Memlûkler tarafından da sürdürüldüğü bilinmektedir. Memlûk Dönemi’nde sarı renkte ipekten yapılmış, sırma ile işlenmiş ve üzerinde hükümdarın adı ile lakabının yer aldığı gösterişli bayraklar kullanılmıştır. Memlûk sultanlarının tahta çıkış “cülûs” merasimlerinde kullanılan bayrağa “es-sanâciku’s-sultâniyye” adı verilmekteydi. Sultana mahsus çeşitli bayraklar arasında en büyüğü ise ipekten yapılmış, “el-isâbe” ya da diğer adıyla “asabe / şatfa” olarak anılan ve beyaz renkte olan sancaktı. Bu ak renk, Türklerin en eski milli ve manevi inanç sistemlerinden kaynaklanarak hükümdarlığın ve devletin sembolü hâline gelmiştir. İslamiyeti kabul eden Türkler, bu anlayışı dinî gelenekleriyle bütünleştirmişlerdir. Öyle ki Osmanlı Dönemi’nde “ak sancak” ile halk ve askerî gelenekte güçlü bir yeri olan al (kızıl) renkli sancak birleşerek bugünkü beyaz ay-yıldızlı al bayrağın temellerini oluşturmuştur (Genç, 1997, s. 1082). Renklerin sembolik değerleri bağlamında değerlendirildiğinde; al renk, yaşamın vazgeçilmez unsurlarından -ateşin sıcaklığında, güneş ışığında ve insan kanında-bulunması dolayısıyla özel bir yere sahiptir. Ortak Türk kültüründe al renk, Tanrı’yı yansıtan ışık ve ısıdan türeyen; dokunduğu nesne ve varlıkları dönüştürme gücüne sahip metafizik bir unsur olarak düşünülmüştür (Ekici, 2016, s. 105).

Köprülü’ye göre de Memlûk Devleti’nin resmî rengi sarıydı ve bu renk tercihi, daha sonra Osmanlılara da intikal etmiştir (Köprülü, 1981, s. 128). Bu bağlamda Osmanlı Devleti’nde de sarı bayrağın sembolik anlamı devam etmiştir. Özellikle silahtar bölümüne ait bayrak sarı renkteydi ve bu bölüğe bu özelliğinden dolayı “sarı bayrak” adı verilmiştir (Uzunçarşılı, 1984, s. 362-363). Hasılı sarı bayrak geleneği, Orta Asya’daki Türk kültürlerinden başlayıp İslami hanedanlar aracılığıyla Memlûkler ve Osmanlılara kadar uzanan süreklilik arz eden sembolik bir unsur olarak tarih boyunca varlığını sürdürmüştür (Genç, 1997, s. 1096-1097).

Abbâsîleri ve dolayısıyla Sünnî İslam’ı benimseyen diğer Türk-İslam devletlerinde olduğu gibi Memlûkler de siyah rengin sahip olduğu manevi anlamı kabul etmişlerdir. Ancak bazı Türk devletlerinde kullanılan siyah bayrak veya sancaklarla ilgili olarak şu noktayı vurgulamak gerekir: Türkler, Abbâsî hanedanına duydukları saygı ve hanedanlar arası veraset anlayışının bir yansıması olarak bazı dönemlerde ve belirli bölgelerde siyah bayrak kullanımına yer vermişlerdir. Bununla birlikte Türk kültüründe duygusal ve sembolik anlamlar taşıyan beyaz, al-kızıl, yeşil ve sarı gibi renklere her daim özel bir değer atfedilmiştir. Özellikle al-kızıl savaş bayrağı, Türklerin vazgeçmediği güçlü bir simge olmuş; diğer renkler de çeşitli sosyal ve askerî bağlamlarda kullanılmaya devam etmiştir. Bu doğrultuda Türkleri siyah bir bayrağın ardında savaşa, şehadete ya da göçe yönlendirmek düşüncesi, tarihsel gerçekliklerle örtüşmeyecek kadar zayıf bir ihtimal olarak değerlendirilmelidir (Kafesoğlu, 1984, s. 212).

Abbâsî halifesi el-Me’mûn, yeşil renkte sancak kullanmaya başlayana kadar (Tez, 2021, s. 309-310) siyah, Abbâsîlerin şiarıydı. El-Kalkaşandî, Subhu’l-A’sâ’da (III, 274), bununla ilgili şunları kaleme almıştır:

Kadı Maverdî (ö. 450 / 1063), *El-Hâvî el-Kebîr*'inde der ki, Huneyn Vakası'nda ve Mekke'nin fethedildiğinde Peygamberimiz, amcası Abbâs'a siyah bir bayrak vermişti. Abbâsiler buna dayanarak siyahı tercih etmiş olmalıydılar. Ebû Hilâl el-Askerî (ö. 395 / 1004) de *El-Evâil* adlı eserinde: Son Emevî halifesi Mervan Abbâsilerin ilk halifeleri olan Seffah'ın biraderi olup, Abbâsiler namına ilk harekete geçen ve ilk defa hak davasını ortaya atan İbrahim'i katletmek istediği vakit; bu zât, kendi taraftarına, öldürülmesinden dolayı, müteessir olmamalarını ve biraderi Seffah'a bi'at etmelerini söyleyerek, terk-i hayat etmiş ve bu teessür ile taraftarlarının siyah giyinmiş olmaları ile bu renk, Abbâsilerin şiarı olmuş idi. (Yalıtıkaya, 2010, s. 44)

Nitekim Abdülazîz ed-Dûrî ise önceki dönemlerdeki kullanımlarından hareketle yeryüzünden zulmü kaldırıp adaleti tesis edecek olan önderin (imam) zorunlu olarak simgesel anlamda siyahı kullanmasının ortaya çıktığını söz konusu etmiştir (Varol, 2004, s. 118).

Bu bağlamda siyah rengin Abbâsiler nezdindeki tarihsel ve sembolik anlamı, Memlûk Dönemi'nde farklı coğrafi bölgelerde görülen bayrak tasarımlarının da renk ve motif bakımından çeşitlilik göstermesini anlamlandırmada önemli bir arka plan sunmuştur. Ezcümle Memlûk coğrafyasında kullanılan bayraklar, bölgelere göre farklılık arz etmekteydi. Örneğin, İskenderiye'deki bayrakta siyah bir arslan figürü yer alırken Dımaşk'ta kullanılan bayrakta beyaz bir hilal motifi bulunmaktaydı. Bunun yanı sıra "câliş", "sâliş" ya da "yezek" olarak adlandırılan, ucunda bir tutam kıl bulunan uzun sırık şeklindeki tuğlar da önemli semboller arasında yer almaktaydı. Bu tuğlar, askerî seferlerin başlayacağını ve hazırlık yapılması gerektiğini haber veren işaretlerdi. Diğer taraftan hatiplerin minberlerinde, üzerinde beyaz veya altın renginde yazılar bulunan iki siyah bayrağın asılı olduğu da bilinmektedir.

Görsel 2: Üzerinde Beyaz Hilal Motifi Bulunan Bayrak. URL-2: (https://www.flyingcolours.org/mamluk-sultanate-flag/?utm_source).

Merc-i Dâbık Muhârebesi esnasında Sultan Gavri'nin etrafında ipekten sarı keseler içinde kırk mushaf bulunuyordu; her biri eşraftan birinin yanında idi. Bu mushaflar arasında Osman İbn Affan hattıyla olan mushaf da vardı. Sultanın etrafında birtakım dervişler de vardı. Seyyid Ahmed ed-Devî halifesi kırmızı bayraklarla, Eşrâf-ı Kâdiriyye halifesi yeşil³

³ "İslami renk" olarak yeşilin üstünlüğü tartışmasıdır. Günümüzde sayısız Kur'an ciltleri, minber perdeleri ve camilerdeki pek çok demirbaş eşya yeşildir. "İslami" olarak adlandırılan Pakistan ve Moritanya Cumhuriyetlerinin ulusal bayraklarında yeşil renk egemendir. Derviş tarikatlarında, belirlenmiş sarık renkleri vardır ve örneğin Mevlevilerde sarı-kahve, Halvetilerde yeşil (ayrıca beyaz ve kırmızı), Bektaşilerde beyaz kullanılır. Avrupa Orta Çağ'ında olduğu gibi İslam'da da her şeyden önce Hristiyanların ve Yahudilerin belirli renk giyinmelerini yasaklayan kesin kuralları düzenlenmişti. Buna göre Osmanlı Dönemi'nde XVIII. yüzyılda dahi Yahudilerin yeşil giyinmesine izin verilmiyordu. Yeşil, Hz. Muhammed'e ve ondan önceki peygamberlere bağlanmıştı. Halk inancında "yeşillik"

bayraklarla, Seyyid Ahmed İbnü'r-Rufâî halifesi siyah halife bayraklarıyla, Seyyide Nefise hadîmi Şeyh Afüüddîn siyah bayraklarla küçük yaşta olan Kâsım b. Ahmed b. Osman da halifenin hizasında durmuş ve başucuna kırmızı ipek sancak çekilmişti (Uzunçarşılı, 1953, s. 533). Ayrıca Memlûk askerî sisteminde bayrak renklerine dayalı bir sınıflandırma özellikle Mısır'da görev yapan "yüzler emîri"nin her birinin kendine özgü bir rengi bulunur; bu renkler onların ait olduğu binaların kapılarında da görülürdü. Bu sistem, hem askerî organizasyonda görsel bir düzeni hem de hiyerarşik bir kimlik göstergesini sağlamaktaydı (Kütük, 2014, s. 154-155).

2. Mahmil-Kisve

El-Kalkaşandî, mahmili Mısır hac kervanının bir parçası olarak Sultan ez-Zâhir Baybars el-Bundukdârî zamanında h. 659 / m. 1266'de işlemeli sarı ipekten ve yaldızlı gümüşten yapılmış tepesinde yuvarlak bir çadır olarak tanımlamıştır. Kahire sokaklarında yılda iki kez geçit töreni yapılırdı. Mahmil geleneği, hac kervanı tarafından da taşınan kisve ve Kâbe'nin örtüsünden farklıdır. Kisvenin yıllık sevkıyatı, bazı sultanların kendilerine bağış yapmasına rağmen, İslam'ın erken döneminden beri halifelüğün ayrıcalığıydı. Mısır'ın Fâtîmî halifeliğinin kurulmasından bu yana Kahire'den kisve gönderilmiştir ve bu kisve Abbâsilerde olduğu gibi siyah yerine beyazdı. Kisve boş ve sembolik bir tahtırevân olarak kalan mahmil içinde taşınmamıştır. Çoğu araştırmacı kisveyi tanımlarken her ikisinin de aynı anda Kahire'de hazırlandığını ve gönderildiğini yazmıştır (Behrens-Abouseif, 1998, s. 89).

Memlûkler Dönemi'nde, Abbâsiler devrinde olduğu gibi Kâbe örtüsü siyah atlastan dokunmaya devam etmiştir. Memlûk sultanları arasında Kâbe'ye ilk örtü gönderen sultan, 1263 yılında bu uygulamayı başlatan ez-Zâhir Baybars olmuştur. Sultan Baybars, 1268 yılında hac farızasını yerine getirirken Kâbe örtüsünü bizzat beraberinde götürmüş; ziyaret sırasında Kâbe'yi kendi elleriyle gül suyu ile yıkamış ve ardından örtüyü de kendi elleriyle Kâbe üzerine örtmüştür. Bu tarihten itibaren her yıl Kâbe örtüsünü düzenli olarak göndermeye devam etmiştir. Ez-Zâhir Baybars'ın başlattığı bu gelenek, kendisinden sonra gelen Memlûk sultanları tarafından da sürdürülmüş ve Memlûk Devleti'nin yıkılışına kadar devam etmiştir. Öte yandan Kâbe'nin iç kısmına serilen ve "teşrif" adı verilen iç örtü, dış etkenlere maruz kalmaması nedeniyle her yıl yenilenmemiştir. Dış örtüye kıyasla daha uzun süre kullanılması bu bağlamda anlaşılmaktadır. Sultan en-Nâsır Muhammed b. Kalâvûn hac ziyareti sırasında ipek olan Kâbe örtüsünün değiştirilmesini emretmişti. 1399'da en-Nâsır Zeyneddin Ferec b. Berkuk'un (1399-1405) ilk dönemlerine kadar Kâbe örtüsü siyahtı. Örtü üzerinde beyaz işlemeli, ipek harfler ile "İnne evvele beytin vudia' li'n-nâsi lillezî bi-bekketi mübâreken ve hüden li'l-'âlemîn" âyeti yazılıydı. 1399'da beyaz işlemenin yerini sarı almıştır. Memlûkler Dönemi'nde Kâbe'nin iç örtüsünün değiştirilmesine ilişkin ilk kayıt ise Sultan en-Nâsır Hasan Muhammed b. Kalâvûn (h. 748- m. 1347-1351, tekrar h. 755-762 / m. 1354-1361) zamanına aittir. 1360 yılında yenilenen bu örtü siyah renkte olup altın yaldızlı süslemelerle bezenmişti (Erol, 2019, s. 57).

anlamına gelen "hızır / hıdır", son derece önemli bir rol oynar. Ama yeşil, her şeyden önce Peygamber soyundan gelenlerin giysi rengidir. Bu durum Memlûk Mısır'ından yayılmış görünmektedir (Tez, 2021, s. 310); Doğanın rengi olan "yeşil" Türk düşüncesinde yaşamın, gençliğin, diriliğin, yenilenmenin ve ümidin sembol ifadesi olarak anlam ve çağrışım zenginliğine sahiptir. Gerek Türklerin en eski inanışlarında gerekse İslam dininde "yeşil" renk kutsal sayılıp saygı görmüştür. "Yeşil"ın akla ilk gelen anlamının dışında çeşitli sembol manaları da vardır ki sağlığı, alanı, siyaseti, zenginliği, işi, devleti ve cenneti simgelemektedir (Saraç, 2022, s. 381).

Görsel 3: Siyah İpek Zemin Üzerine Kırmızı, Bej ve Yeşil İpek Aplikeler; Pamuk İplik Dolgusu Üzerinde Gümüş ve Gümüş-Altın Kaplama Tel ile Kabartmalı Nakışlanmış Kâbe Örtüsü. URL-3: (<https://www.khalilicollections.org/collections/hajj-and-the-arts-of-pilgrimage/khalili-collection-hajj-and-the-arts-of-pilgrimage-curtain-for-door-of-the-kabah>).

1423 yılında Kâbe'nin iç örtüsünü değiştiren bir diğer Memlûk sultanı el-Eşref Barsbây (h. 825-841 / m. 1422-1438) olmuş ve bu defa örtünün rengi kırmızı olarak tercih edilmiştir. Daha sonra Sultan Seyfeddîn Çakmak döneminde, 1444 yılında Timur'un oğlu Şâhrûh tarafından gönderilen örtüyle Kâbe'nin iç örtüsü yalnızca bir günlüğüne değiştirilmiş ya da mevcut örtünün altına serilmiştir. Bu uygulamadan sonra 1478 yılında Sultan el-Eşref Kâıtbây, el-Eşref Barsbây dönemine ait olduğu düşünülen bu iç örtüyü yenisiyle değiştirmiştir. Kâıtbây sonrası Memlûkler devrinde Kâbe'nin iç örtüsünün tekrar değiştirildiğine dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır (Erol, 2019, s. 59).

Görsel 4: 1791 Yılında Yayınlanan *Antiquities And Views In Greece And Egypt; With The Manners and Customs Of The Inhabitants* Adlı Eser İçin Hazırlanmış Bu Gravür Kahire Sokaklarında Mahmil Taşıyan Kervanı Tasvir Etmektedir. URL- 4: (<https://collections.vam.ac.uk/item/O515201/antiquities-and-views-in-greece-print-dalton>).

1237 tarihli Bağdat okulunun tanınmış bir minyatürü, halifelik zamanında bir Abbâsî mahmilinin varlığını belgelemiştir. Kral Fuâd'ın da dâhil olduğu daha sonraki Mısır mahmilleri şimdi Kahire'deki Etnografya Müzesi'nde sergilenmektedir. XVII. yüzyılda dört tarafı altın ipliklerle işlenmiş siyah ipek ile kaplanmıştır. Bağdat minyatüründe ise altın rengidir (Behrens-Abouseif, 1998, s. 89). Memlûklerden günümüze ulaşan tek mahmil örneği, Topkapı Sarayı'nda muhafaza edilen ve Sultan Kansuh el-Gavri'ye (h. 906-922 / m. 1501-1516) ait olan eserdir. Bu mahmil, Memlûk Devleti'nin resmî rengi olan sarı ipek kumaştan imal edilmiş olup altın tel işlemelerle süslenmiştir. Koni biçiminde, içi boş bir çadır şeklinde tasarlanan bu yapı üzerinde sultanın ismini ihtiva eden yazılar yer almaktadır (Erol, 2019, s. 49).

3. Hil'at-Tırâz

İslam dünyasında hükümdarlığın ayırt edici işaretlerinden biri olan tırâz yalnızca bir süsleme unsuru değil, aynı zamanda siyasi ve ideolojik bir araç olarak önemli bir işleve sahipti. Halife veya sultanın sahip olduğu otorite, sadece fiziki varlığıyla değil, aynı zamanda giydiği kıyafetler, kullandığı eşyalar ve çevresindeki semboller aracılığıyla da temsil edilirdi. Bu bağlamda tırâz kuşakları ya da bordürleri, sultanın resmî kaftanlarında, taht örtülerinde, bayraklarında, mendillerinde, “tâbiye” ya da “teâbi” olarak da adlandırılan giysi bohçalarında, saray perdelerinde, minderlerde ve devlet erkânına tahsis edilen resmî elbiselerde yer almaktaydı (Dehmân, 1990, s. 46).

Hükümdarlara ait kıyafetler genellikle ipek gibi kıymetli kumaşlardan üretilmekteydi. Bu giysilerin üzerine hükümdarın adı, sahip olduğu ünvanlar ile iyi dilek ve uğur getireceğine inanılan ifadeler, altın sırma veya kırmızı ipek ipliklerle, dekoratif bir düzen içinde işlenirdi. Çoğunlukla bu ifadeler kumaş dokunurken yapısına entegre edilmekteydi. Ayrıca tırâz bezlerinde üretim yeri ve üretim tarihi de küçük harflerle belirtilirdi. Ancak üretimi gerçekleştiren sanatkârın adına çok nadir olarak yer verilirdi (Kortantamer, 2009, s. 80).

Görsel 5: İpek Parçası, 1300'ler. Mısır veya Suriye, Memlûk Dönemi. Lampas Dokuma, İpek; Toplam: 14,7 x 12,4 cm (5 13/16 x 4 7/8 inç). Cleveland Sanat Müzesi, Bay ve Bayan William J. Robertson'ın Hediyesi 1977.18 .URL- 5: (<https://archive.org/details/clevelandart-1977.18-silk-fragment>).

Dönemin siyasi teâmülleri çerçevesinde halifenin, yeni tahta çıkan sultana hil'at giydirmesi beklenirdi. Ancak Kahire'de bu protokolün dışında kalan istisnai bir uygulamaya rastlanmıştır. Bu durumu ayrıntılarıyla aktaran İbn Tangrıbirdî, h. 808 / m. 1406 yılında yaşanan

dikkat çekici bir olayı şöyle nakleder: “Sultan el-Melik en-Nâsır el-Mütevekkil Ebû Abdullah Muhammed’in oğlu Ebû’l-Abbâs, babasının vefatının ardından sultan olarak tanınmış; hil’atini giydikten sonra ‘Mustâin-Billâh’ ünvanını almıştır.” Bu örnek, halifenin hil’at giydirme rolünün yer yer sembolik düzeyde kaldığını göstermesi bakımından önemlidir. Özellikle güçlü Memlûk hükümdarı Baybars, 1258 yılında Moğollar tarafından Abbâsî Devleti’nin yıkılmasının ardından, 1260’ta hilafetin sembolik vârisi konumundaki Abbâsî halifesine biat etmiştir. Bu törensel bağlılık sırasında Baybars, halifenin simgesi olan siyah cübbe giymiş, başına menekşe renginde bir sarık sarmış, boynuna altından bir boyunluk takmış ve beline bir Arap kılıcı kuşanmış şekilde halifenin huzuruna çıkmıştır.

Sultanların saltanatlarının resmî alametleri şunlardı:

Siyah bir türban, altın tırâzlı siyah bir cübbe ve bedevî-kılıcı. Siyah rengi en başından beri benimsemiş olan ve çok az istisna dışında sonuna kadar koruyan Abbâsî Halifeliği’ne bağlılığın göstergesiydi. Yuvarlak türbanın ‘imâme-i müdevvere’ sultanların nişanlarından biri olduğunun en iyi kanıtı, Muhammed Kalâvûn tarafından h. 725 / m. 1325’te sultanlık ‘onur cübbesi/hil’atü’l-mülk’in bir parçasını oluşturduğu gerçeğiyle kanıtlanmıştır. Sultan Kalâvûn tarafından Sudan hükümdarına gönderilen siyah bir cübbe ve yaldızlı bir kılıç ile halife tarafından Sultan Baybars’a gönderilen cülûs kıyafetleri Makrizî tarafından ayrıntılı olarak açıklanmıştır: Hil’at, altın ile örülmüş siyah bir türban ‘müzehheb müzerkeş’, menekşe ‘durra’a-pelerin’, altın yaka ve birkaç kılıçtan ‘tekallude’den oluşuyordu. (Mayer, 1952, s. 15)

İbn İyâs, kendi döneminde verilen hil’atlerin niteliksiz oluşunu eleştirerek bu giysilerin artık yalnızca renkli pamuklu kumaşlardan yapıldığını, oysa geçmişte hil’atlerin sincap kürkünden ve renkli ipekten dokunmuş olduğunu ifade etmektedir. Vezirlere verilen hil’atlerde zamanla meydana gelen bir diğer değişiklik ise renklerle ilgilidir. Makrizî, h. 799 / m. 1397 yılına ait olayları anlatırken vezirlerin, fakihlerin ve yüksek kâtiplerin, sultanın maiyetinde alaylara katıldıklarında veya topluca bir araya geldiklerinde sadece beyaz renkli giysiler giydiklerini ancak bu uygulamanın sultanın emriyle değiştiğini ve artık renkli giysiler giyilmeye başlandığını bildirmektedir (Ayaz, 2004, s. 182).

Kışın ise üste giyilen kaftanlar renkli ve iyi kalitede yün ve ipekten mamul olur, bunların içleri sincap kürkü ile kaplanırdı. Büyük emirlerin kaftanlarının içi samur, vaşak, kakım ve sansar kürkü ile kaplı olurdu. Kaftanların genellikle her iki yanı da ya altın işlemeli ya da siyah ipekle süslenmiş tırâzla bezenirdi. Tırâzlı kaftanı ancak ikta sahibi olan askerler giyebilirdi. El-Melikü’l-Mansur Seyfeddin Kalâvûn bu giysilerde birtakım değişiklikler yaparak daha da güzel bir görünüm kesbetmelerini sağladı. Sadece kendi hoşdâşı olan dört emîrin “tard ve vahş” denilen kaftanlar giymesine izin verirken, geri kalan büyük emîrlerin “Mervezî” denilen bir kumaştan mamul hil’atler giymesi usulünü getirdi. Sultan Halil zamanında tırâzların ve kırmızı taşlarla bezendiği, kaftanların da atlastan yapıldığı kaydedilmektedir. Bu şekilde giyinmek suretiyle ümeranın diğerlerinden ayrıldığı ve yine beyaz elbisenin de rütbenin yüksekliğine işaret ettiği bildirilmektedir. Yazın giyilen kaftanlar beyaz ve iyi cins kumaştan, kışın giyilenler ise kaliteli ve renkli, içleri sincap vb. kürklerle kaplı ipek ve yünden yapılmış idi. Yenleri de ya altın işlemeli ya da siyah ipekle süslenmiş tırâzlarla bezenmişti. En üst

tabakada yer alan yüzler emîrlere dağıtılan teşrîf⁴ ve hil'atler, diğerlerine nazaran daha değerli ve gösterişliydi. Bunlar esas olarak “fevkânî” olarak nitelendirilen, kırmızı atlastan mâmul altın nakışlı, yakaları sincap kürkü ile kaplanmış, sırt kısmı daire şeklinde kunduz kürküyle sarılı dış kaftan ve bunun içine giyilen sarı atlas bir iç cübbeden müteşekkildi. Bunları tamamlamak üzere beyaz renkli tülbentle sarılan ve başın iki yanına salınan kısımlarında renkli ipeklerle sultanın “elkâb”ı işlenmiş sarıgın bağlandığı altın kopçalı ve işlemeli kellûte ve yine altın işlemeli, en üst rütbeli emîrlere mahsus olmak üzere yakut, zümrüt, inci gibi değerli taşlarla bezenmiş kemer verilirdi (Ayaz, 2008, s. 165-168).

Medrese hocaları bir halkaya toplanan talebelere ders verdikleri esnada bir postun üzerinde otururlardı ki; bu durum ders verdiklerinin emmaresiydi. Müderris dersini verme alameti addedilen siyah bir cübbe giyip “tarha” takardı. Burada daha da ilginç ise görevden azledilen müderris sarık ve cübbesini kendisinden sonra görev yapacaklara teslim etmek zorundaydı (Ocak, 2002, s. V / 723).

4. Kıyafet, Başlık ve Ayakkabı

Sultanların giydiği yünlü ya da renkli giyimler İbn İyâs'ta “lebîse es-sûf kable'l-a'dâ”, “lebîse es-sûf el-mülevven” ya da “lebîse el-umerâ es-sûf” şeklinde ifade edilmiştir. Yazlık ve kışlık elbiseler kumaş ve renk olarak günümüzde olduğu gibi mevsimine göre değişirdi. Yaz gelince Memlûk sultanlarının beyaz giyinmeleri ile ilgili kayıtlardan örneğin Sultan Kâytbây 1469 yılı Zi'l-ka'desi'nde softan mamul elbisesini çıkararak daha ince dokunmuş olan kaynaklarda “el-ebyad” diye geçen ince dokunmuş pamuk elbisesini giydiği anlaşılmaktadır (Çetin, 2013, s. 109).

Es-Sakafî de Memlûk sultanlarının yaz mevsiminin başlangıcında yünlü kışlık giysilerini çıkardığını “ve-lebîse el-kumaş el-ebyâd es-sayfî” diye tabir edilen beyaz yazlık kumaş elbisesini bağışlanma dileyerek giydiğini ifade etmiştir (Mayer, 1952, s. 75). Yazın giyilen üstlükler “nisâfî / nısfıyye” ve “el-fudânî” vb. cins beyaz kumaştan dikilirdi (Ayaz, 2008, s. 165). Bununla birlikte emirlerin alaylar dışındaki giysileri için kullanılan kumaşlar “kumaş el-mevkîb” kadar muhteşemdi. Zayıf kıyafet alışkanlıkları ve “kumaş el-hıdme” olmadan dışarı çıkarken belirlenen Sultan Barsbây hakkında İbn Tangrıbirdî, h. 832 / m. 1428'de “görmeli bir sultanlık alayı” sırasında Barsbây, Berkûk ve diğer sultanlar gibi resmedilmiştir ki Sultan Barsbây bir ve iki tarafı kırmızı ve yeşil olan yünlü fevkânî bir hırka giymekteydi (Mayer, 1952, s. 78).

Hem “kellûte” hem de “fevkânî” oldukça tipik emir kıyafetlerindendi ve kesim itibariyle mevkîblere has bir kumaş değildi. Kılıç ve kalem erbabı vazifelilerinin kıyafetleri benzer olmamakla birlikte dokuma ve tezyinleri ile gösterişli olduklarını görmekteyiz. Kadıların ve âlimlerin giyimlerinin görevleri dolayısıyla sultanlığın muhtelif görevlilerine göre daha sade olması muhtemeldir. Yünden ve işlemesiz olan bu giyimlerin üstü beyaz altı yeşil olanları en iyisi olarak görülürdü. Hatiplerin kıyafetleri olan “ed-dilk” âlimlerinki gibi siyah olmakla birlikte kıyafetlerin tamamlayıcısı olan “şâş” da Abbâsî geleneğine göre siyahtı.

⁴ Memlûkler Dönemi'nde, sultan tarafından emirlere belirli bir görev ya da unvanın temsili olarak ihsan edilen giysilere “teşrîf” (çoğulu: teşârîf) adı verilirdi. Bu tür giysiler, özellikle protokolde ön sıralarda yer alan “ümerâ el-mukaddemîn” ile nüvvâb gibi üst düzey görevlilere tevcih edilirdi. Teşrîf, kırmızı atlastan imal edilmiş, gümüş işlemlerle süslenmiş ve sincap kürküyle astarlanmış üst düzey bir dış giysiydi (Çetin, 2007, s. 234).

Memlûkler devrinde kaftanın karşılığı olarak kaynaklarda geçen “kabâ / akbiyye”, Memlûk Kıpçak Türkçesi’nde “kaptan” adını almıştır. Giysi manasında “keyesi” ve “ton” kelimesi kullanılıyordu. Gömleğe “kônlek” deniliyordu. Bu elbisenin üzerine “el-akbiyye el-İslamiyye” giyilirdi. “El- kaftan et-Türkî” adı ile de bir elbise bulunmaktaydı. “Akbiyye” nin ilk katı pamuktan, ikinci katı “hindî”den, üçüncü katı ise “harîrî”den idi. Bu kısım ayaklara kadar uzanırdı. Dördüncü tabaka giyim ise “semîk” idi. “El-akbiyye et-Tatariyye” giyilirken sağdan sola sarılan bir kemer kullanılıyordu. Kabâlar mutarraz ve müzerkeş olurdu. “El-akbiyye / kabâ” sof, atlas, ipek ve Ba’albekî pamuğundan yapılıyor, beyaz ya da kırmızı, mavi çizgili müşehher denilen renkte oluyordu (Çetin, 2007, s. 231-233).

Seyfeddin Kalâvûn’un giysilerde yaptığı değişikliklerde ümerânın giydiği alta “el-kabâû’t-Tatarî “denilen kaftan, onun üstüne “et-tiklâve” denilen cübbe, en üste de “el-kabâû’l-İslamî” ismi verilen kaftanın ve bellerine taktıkları kemer ve kılıcın resmî kıyafet olmasıdır. Makrizî, söz konusu sultan zamanında hizmet günlerinde sultanın huzuruna giren ümerânın bu kıyafetleri giymeye başladıklarını nakletmektedir. Melikü’l-Eşref Halil de kıyafetlerde birtakım değişiklikler yapmıştır. Bu değişiklikler neticesinde yeni bir şekil alan başlık ve kaftanların, ümerâ için resmî kıyafet hüviyeti kesbettiği anlaşılmaktadır. Başlıkların rengi sarıdan kırmızıya çevrilmiştir. Kimi hadislerde sarı renkli “za’ferân” (safran), “vers” (alacehri ya da Yemen safranı) ve “aspir” (aspir, yalancı safran) ile boyalı giysilerin erkeklere yasak olduğu bildirilmiştir. Aynı şekilde altın iplikli ve ipekli dokumalar da erkek giyiminde yasaklanmıştır (Tez, 2021, s. 227-228).

Vezirin kendisine has resmî kıyafetin üste giyilen parçası beyaz ipek ve desenli sincap ve kunduz kürküydü (Ayaz, 2004, s.181). Memlûk Dönemi’nde nâzırlar ve kâtiplerin tercih ettiği en zarif giysilerden biri, ipek işlemeleriyle süslenmiş beyaz “genciy” elbisesiydi. Bu kıyafetin altında genellikle yeşil genciy ile keten “bakyâr” kullanılırdı. Özellikle Dimyat bölgesinde üretilen keten bakyar, kollardan çıkarılabilir özelliğe sahipti. Üst giysi olarak giyilen genciy yalnızca beyaz renkte olurken alt kısımda kullanılan kumaşa ise “attabiyy” adı verilmekteydi. Diğer vazifelilerin kıyâfetleri erbâb-ı seyfin kıyafetlerine benzemektedir.

Memlûk Dönemi’nde sultanların tahta çıkış merasimlerinde başlık giyilmesi, törenin vazgeçilmez unsurlarından biri olarak öne çıkmaktaydı. Bu başlıkların arka kısmında, iki ayak uzunluğunda ve bir ayak genişliğinde, uç uca eklenmiş ince yuvarlak bir uzantı bulunurdu. Başlık genellikle siyah renkte olup üzerine yine siyah nakışlı bir şal sarılırdı. Bu tercih, siyahın Abbâsî hanedanının resmî rengi olmasıyla doğrudan bağlantılıydı. Sultanlık merkezinde düzenlenen resmî alaylarda, Memlûk sultanlarına takdim edilen sembolik unsurlar arasında siyah bir türban, siyah renkli bir cübbe ve bir kılıç yer almaktaydı. Cülûs törenlerinde giyilen başlık ise altın iplikten dokunmuş özel bir nesneydi. Daha önce de belirtildiği üzere siyah renk Abbâsîlerin meşruiyetini simgeliyor, bu yönüyle Memlûk sultanlarının Abbâsî halifeliğine olan sembolik bağlılıklarını ifade ediyordu. Bu ritüel, özellikle Kahire Kalesi’nde düzenlenen resmî törenlerde vurgulanmaktaydı. Mayer, söz konusu kıyafetlerin sadece cülûs merasimlerinde kullanıldığını ve bu tür başlıkların Memlûk emirleri tarafından giyilmesinin yasak olduğunu belirtmektedir. Ayrıca siyah cübbenin genellikle yalnızca şeyhlere özgü olması da dikkate alındığında, bu kıyafetlerin sadece siyasi değil, aynı zamanda belirgin bir dinî karakter taşıdığı sonucuna ulaşılmaktadır (Fuess, 2008, s. 75-76).

Memlûklerin saçları örgülü olur ve sarı ya da kırmızı “el-murha” adını alan ipekten bir kese içinde arkadan salınırdı. Bu gelenek Eyyûbilerde de vardı. Bu örgüye Memlûk lehçesinde “belik” deniliyordu. İlk olarak saçını en-Nâsır Muhammed hacda tıraş etmiş, emîrler ve askerler de bu adete uymuşlardı. Daha önce saçları Hicaz Arapları gibi arkadan sarkardı. (Çetin, 2007, s. 236). Eyyûbilerden itibaren resmî başlığa alternatif olarak “kellûte / kelevte” kullanıldı. Bunlar, etraflarına sarılmış bir eşarp olmadan giyilen küçük sarı başlıklar olduğu için Memlûklerin uzun saçlarını boyunlarına gevşek bir şekilde düşürürdü. Sultan el-Eşref Halil (h. 689-93 / m. 1 290-93) tarafından sarı olan kellûtenin rengi kırmızı olarak değiştirilerek etrafına bir türban sarılması emredildi. Bu durum kardeşi Sultan en-Nâsır Muhammed ibn Kalâvûn’un 732’de hacca gitmesine müteakip kafasını tamamen tıraş edene kadar uygulamada kaldı ve etrafındakiler tarafından örnek alındı. Hatta X. yüzyılın ikinci yarısında türban ile kellûte düzenlemesinin çok daha büyük ve daha kaliteli hâle gelmesiyle saç dökülmesi dahi telafi edilmiştir (Fuess, 2008, s. 77).

Görsel 6: Hilal Motif Dokumalı, Üzerinde “Efendimiz Sultan el-Melik en-Nâsır’a Şan Olsun” İfadesinin Yazılı Olduğu Başlık. URL-6: (<https://www.clevelandart.org/art/1985.5>).

Bu kellûteler genellikle kırmızı renkli ve Malatya yününden mâmul idi. Emirler, memlûklerin arasındayken altın işlemeli “kellûte” denilen başlığı ve “el-kenâbis” denilen altın işlemeli kaftanı giyiyorlardı. Bu dönemde kurşunî atlas “akbiye”ler giyilmekteydi. Bu uygulamaların sebebi emirlerin topluluk içinde ayırt edilebilmelerini sağlamaktı (Çetin, 2007, s. 232).

Sıradan Memlûkler arasında XV. yüzyılda öne çıkan bir başka başlık, düz bir tepeye sahip silindirik bir şapka olan “tâkîye” idi. Eskiden çeşitli ebat ve renklerde yapılmış bir başlığın altıda biriydi. XV. yüzyılın başında, bir başlığın üçte ikisine ulaşana kadar daha uzun hâle geldi ve üst kısım küçük bir kubbe şeklini aldı. Bu hâli ile daha sonra “çerkes” olarak bilinir hâle geldi. XV. yüzyılın sonunda iki renkli olarak da üretildi ki; alt kısım görünüşte yeşil ve üst kısım siyahtı (Fuess, 2008, s. 82).

Görsel 7: Lampas İpek Başlık. URL- 7: <https://www.clevelandart.org/art/1985.5>

Yas yani matem elbisesi⁵ Selçuklarda olduğu gibi beyazdı. H. 678 / m. 1277 yılında Memlûk sultanlarından Melik Said Berke Han, hal'inden bir müddet sonra vefat etmiş olduğundan eniştesi olan Memlûk Sultanı Melik Mansur Kalâvûn alâmet-i matem olarak beyaz giymişti (Uzunçarşılı, 1984, s. 310). Beyazın tercih edilmesinin nedeni muhtemelen beyaz kefeni hatırlatmasıdır (Ögel 1988, s. 759). Memlûk askerleri ise cenaze merasimlerinde beyaz elbise giyip saçlarını tıraş ediyorlardı (Çetin, 2007, s. 234).

Memlûkler devrinde giyilen ayakkabılardan “ahfâf” olarak geçen siyah ayakkabı derileri ise Bulgar ülkesinden getiriliyordu. “Burgal / bulgarî” diye adı geçen ayakkabının da bu deriden mamul olması muhtemeldir. Yazları yüksek beyaz “hıfâf” giyilirken kışları sarı renkli Taîf derisinden mamul ayakkabı giyilirdi (Çetin, 2007, s. 237-8). Kalkaşandî'nin zikrettiği bu bilgi dışında Makrizî, Eyyûbîler ve el-Melikü'l-Mansur Seyfeddin Kalâvûn dönemine kadar Türk Memlûkler zamanında giyilen çizmeler hakkında ilave bazı bilgiler vermiştir. Tarihçi, ümerânın Bulgar mâmulü siyah deriden çizmeler giydiğini, bunun için de “sukmân” denilen ikinci bir ayakkabı “mest” daha bulunduğunu bildirmektedir. Ancak Makrizî, el-Melikü'l-Mansur Seyfeddin Kalâvûn'un çizmelerde ne gibi değişiklikler yaptığını ise temas etmemektedir (Ayaz, 2008, s. 166). Ümerânın ayaklarına giydikleri ayakkabı ve çizmeler ise mevsime göre değişiyordu. Yazın ayaklarına beyaz renkte “el-alevî” denilen çizmeler, kışın ise Taîf derisinden yapılan sarı çizmeler giyorlardı (Tez, 2021, s. 227-228).

5. Dokumalar

Memlûk Dönemi'nde, münferit parçaların tarihlendirilmesi ile ilgili olarak tasarımlara bakarak dikey ve yatay çizgiler, yazıt kayıtları ya da koşan hayvan ve çiçek desenleri içeren yün kumaşların Eyyûbî sitillerine benzerlikleri nedeniyle Bahrî Memlûkler Dönemi ile ilişkilendirilmiştir. XIV. yüzyılın ortası ile XV. yüzyılın ortalarında İtalyan resimlerindeki çivit mavisi bir zeminde sarı ya da yeşil tasvirlerde Burcî Memlûkler tarzı elmas ve kare şeklindeki kafesler vardır (Walker, 2000, s. 179).

⁵ Eskiden günlük dilimizde yas elbisesi anlamında “câme-i mâtem”, kefen anlamında “câme-i fenâ”, bayram elbisesi anlamında “câme-i mihnet”, bela, sıkıntı elbisesi anlamında “câme-i mihnet” gibi tabirler kullanılmıştır. Vücudu içine alıp saran “yatak” karşılığı olarak mecâzen uyku elbisesi demek olan “câme hâb” bilhassa eski şairler tarafından pek çok kullanılmıştır (Koçu, 1969, s. 49).

Görsel 8: 1300 Tarihli Mısır ve Suriye Memlûk Dönemi İpek Dokuma Kumaş. URL- 8: (<https://www.Clevelandart.Org/Art/1983.121>).

Hama şehri, ipekli kumaşlar ve özellikle de beyaz renkli dokumalar üretmekle şöhret kesp etmişti (Bakır, 2000, s. 762-763). Baskılar genel itibarıyla mavi, fildişi ve kahverengi gibi tek renkli ve hafif fakat kaliteli pamuktan yapıldı. Mısır'daki en sıcak aylar için en mantıklı olan bu kumaş günlük rahat kullanım sağladı (Walker, 2000, s. 186).

Nakış, dokumanın aksine yazlık bir sanayi idi. Bazı iğne işi halk pazarındaki profesyoneller tarafından üretilirken çoğu, evde kadınlar tarafından yapılmıştır. Örneğin, Kahire'deki ortalama bir kişi, nakışlar hakkında iyi bilgiye, yüksek kalitede ve estetik açıdan hoş olan sofistike bir anlayışa sahipti. Ed-Dımaşkî, "İnsanların kaliteleri tırâzlar ve süslemeli nakışlara göre değişmektedir." demiştir. Ancak en ince iplik ve örgüye en yakın olanın, en saf beyazın, en iyi işçiliğin, kırmızı ve altının tercih edilmesinde hemfikir olunmuştur (Walker, 2000, s. 187).

Memlûk dokumacılık sanayiinde, Orta ve Yukarı Mısır'da dokunan yün ve pamuk kumaşlar önemli bir yer tutuyordu. Said (Yukarı Mısır) bölgesindeki Tâhâ, en pahalı yünlü kumaşların merkeziydi. Yün ve pamuk dokumaların üzerine, satın alacakların isimleri de yazılıyordu. Kahire ve civarında seccade dokumacılığı çok yaygındı. Hatta XV. ve XVI. asırlarda Venedik gibi ülkelere yapılan ihracatın önemli bir kalemini teşkil ediyordu. Çok çeşitli bitkisel motifler taşıyan ve ekserisi yünden dokunan bu seccadelerde, altın kırmızısı, firuz mavisi ve zümrüd yeşili olarak üç renk kullanılıyordu (Yiğit, 2008, s. 228).

Görsel 9: XV. yy. Suriye'de Mavi-Beyaz Çömlek Çini Pano. URL-9: (<https://www.clevelandart.org/art/1985.5>).

XIV. yüzyılın ortası ile XV. yüzyılın ortalarında İtalyan resimlerindeki çivit mavisi bir zeminde sarı ya da yeşil tasvirlerde Burcî Memlûkler tarzı elmas ve kare şeklindeki kafesler vardır (Walker, 2000, s. 179).

Geleneksel olarak sanat tarihçileri tarafından evde kadınlar tarafından üretilen “plebe” bir zanaat şekli olarak görülmekle birlikte, Mısır toplumunun tüm kesimlerinde çeşitli amaçlarla işlemeli kumaşların kullanıldığını gösteren metinsel kanıtlar vardır. Nakış sanatı, Memlûk kumaş koleksiyonlarındaki sayıların belirttiği gibi bir canlanma yaşadı. Memlûklu kumaş ustalarının çoğunluğu nakışları, Z şeklinde eğrilmiş, boyanmamış keten ya da pamuklu tekir üzerinde mavi, kahverengi ya da kırmızı boyalı ipek ip ile oluşturmuştur. Memlûkler ile bazıları figürlü ipeklerde kullanılan popüler desenlerin çoğalmasını barındıran çok çeşitli yeni dikiş stilleri ortaya çıktı.

6. Halı

Memlûk halısı üzerine yapılan literatürün önemli bir kısmı, XV. ve XVI. yüzyıllarda İspanya’dan Doğu Anadolu’ya uzanan geniş bir coğrafyada rağbet gören ve uluslararası nitelik taşıyan havlı kilim üretiminin bir kolu olarak değerlendirilen, çoğunlukla da Memlûk Dönemi Mısır’ı ile ilişkilendirilen kırmızı yün halılara odaklanmaktadır. Ancak bu çalışmalara rağmen söz konusu halıcılık geleneğinin ne zaman başladığı, Mısır’a hangi yollarla ulaştığı ve ülke içinde tam olarak nerede dokunup satışa sunulduğu konusunda kesin yargılara varılamamaktadır (Walker, 2000, s. 183).

Görsel 10: Kahire’den Olması Muhtemel XV. yy Sonu XVI. yy Başı ile Tarihlenen Memlûk Halısı.

URL-10: (<https://www.sothebys.com/En/Buy/Auction/2020/Arts-Of-The-%C4%B0slamic-World-%C4%B0ndia-%C4%B0ncluding-Fine-Rugs-And-Carpets/A-Mamluk-Carpet-Egypt-Probably-Cairo-Second-Half>).

Memlûk halılarındaki dokumalar altın tellerle örülmüş kıymetli kumaşlardan ilham alarak başta sarı ve yeşil-mavi renklerde. Bu rengin kullanılma nedeni olarak, bir başka görüş ise çeşitli böceklerden korumaktır. Bunun için sarı boyanın içeriği araştırıldı. Analiz sonuçlarından, Memlûk halıları çözgüsündeki sarı boya maddesinin, Fisetin boya maddesi ile İran, Afganistan, Kuzey Pakistan ve Hindistan’daki yüksek dağlarda yetişen, İran Larkuspus bitkisinden çıkan önemli bir boya ögesi olan Quercetin Isorhamnetin Kempferol boya maddesinin karışık kullanıldığı anlaşılmıştır. Coğrafi bakımdan uzak olan İran Larkuspus bitkisinin Memlûk halılarında bulunması çok şaşırtıcı ama ithal ederek Mısır’a getirilmesi imkânsız değildir. Bunlardan dolayı genel Memlûk halılarındaki sarı çözgü renginin böcekten korumak amacıyla uygulanmadığını ve bu rengin tercih sebebinin altınlı kumaşlara benzetmek için kullanıldığı yönündedir (Okumura, 2003, s. 273).

S şeklinde bükülmüş, asimetrik düğümlü, yün havlı kilimler XV. yüzyılda Mısır'da aniden ortaya çıkmıştır. Genellikle koyu kırmızı, yeşil ve mavi olmak üzere üç renkli bir şemada zaman zaman pembe, sarı ve beyazın daha açık tonlarında vurgulanırlar. Yıldızlar, rozetler, altıgenlerden oluşan tasarım düzeni XV. ve XVI. yüzyıllar için halıların “uluslararası tarzı” olarak adlandırılabilir.

Görsel 11: Metropolitan Sanat Müzesi'nde Yer Alan XV. yy ile Tarihlenen Afrika, Mısır Yün Halı-Kilimi. URL-11: (https://Archive.Org/Details/Mma_Carpet_446957).

1468-1516 yılları arasında tarihlendirilen Suriye ve Fustat'ta bulunan üç halının İbn Tanrıberdî ve el- Makrizî'nin “min-a'mâli's-şerîf” diye ifade ettikleri XIV. yüzyıl erken dönem Kahire üretimi halılar ile yapısal olarak ilişkili olduğunun kanıtı, havlı halı parçalarının mevcudiyetidir. Memlûk halılarının renkleri büyük ilgi ve tartışmalara sahne oldu. Bu halıların koyu kırmızılarını, mavileri ve yeşillikleri vitray pencereler ve mücevherlere benzetilmiştir. Ayrıca İslam öncesi dönemden Fâtımî Dönemi'ne kadar Mısır'da uzun müddet bu renklerde yün dokuma geleneği vardı. Memlûk ve Anadolu halılarının analizlerinde Louise Mackie, ipek sanayiinin sadece Memlûk halılarının renk şeması üzerinde değil, aynı zamanda dekoratif desenleri üzerinde de önemli bir etkisi olduğunu ileri sürmüştür. Tasarım ve tamamlanmamış ipek üçlüsü gibi küçük motifli kompozisyonlar ve tekrar desenleri hem Memlûk ipekleri hem de halılarının karakteristiğidir (Walker, 2000, s. 184).

Bazı Çin ve Tibet mandalaları incelendiğinde, Memlûk halılarında yer alan sekizgen madalyon motifleriyle dikkat çekici benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Bu benzerlik yalnızca şekilsel düzeyde değil, aynı zamanda kullanılan baskın renkler -kırmızı, mavi ve yeşil- açısından da kendini göstermektedir (Okumura, 2003, s. 271).

7. Sonuç

Memlûkler Dönemi'nde sembolik göstergeler hem siyasal otoritenin hem de dinî meşrûiyetin bir ifadesi olarak dikkat çekici bir biçimde kullanılmıştır. Bayraklar, coğrafi bölgelere göre farklılık göstererek yerel aidiyet duygusunu ve merkezî otoriteyle ilişkili anlamları taşıması; örneğin İskenderiye'de siyah arslanlı bayrak kullanılırken, Dimaşk'ta beyaz hilalli bayrak tercih edilmiştir. Sefere çıkılacağını bildiren ve “tuğ” adı verilen kılı kırk dokuz da bu görsel dilin bir parçasıydı. Minberlerdeki siyah bayraklar ve üzerlerindeki beyaz-altın yazılar, hatiplerin görevlerini yerine getirirken dinî otoriteyle bağlantılarını güçlendirmiştir.

Sultana ait resmî alâmetler, özellikle cülûs törenlerinde giyilen siyah türban, siyah elbise ve altın başlık gibi unsurlar, Abbâsî geleneğine açık göndermeler içermektedir. Mayer'in değerlendirmesiyle, bu kıyafetlerin yalnızca sultana mahsus olması ve dinî nitelikler taşıması, Memlûk yönetiminde halifelikle olan sembolik bağların önemini vurgulamaktadır.

Hükümdarlık sembollerinden biri olan tırâz, yalnızca giyimde değil, devlet protokolüne ait çeşitli eşyalarda da yer bulmuştur. Altın ve ipek ipliklerle süslenen bu dokumalar hem zanaatkârlık seviyesini hem de siyasi gücün estetik biçimde temsiline işaret eder. Bu bağlamda, üretim tarihinin ve imalathanenin belirtilmesi, tırâzın sadece estetik değil aynı zamanda belgeleyici bir işlev de üstlendiğini göstermektedir.

Kadılar ve âlimlerin sade, yün ve genellikle işlenmemiş kıyafetleri hem sosyal hiyerarşideki konumlarını hem de temsil ettikleri ilmî otoritenin tevazu esasına dayandığını ortaya koyar. Şam askerlerinin renkli ve süslemeli üniformalarıyla paşaların zengin detaylarla bezeli kıyafetleri ise ordu içindeki rütbe farklılıklarını ve gösteriş kültürünü yansıtmaktadır.

Memlûk tekstil ve giyim terminolojisi ise Kıpçak Türkçesi ile zenginleşmiş; “kabâ / akbiyye” gibi kelimeler “kaptan”, “keyesi”, “ton” ve “könlek” gibi ifadelerle günlük ve resmî giyim diline yansımıştır. Dikey-yatay çizgiler, yazıtlar ve hayvan motifleri içeren kumaşlar Eyyübî etkisini sürdürürken; halı dokumalarındaki sarı ve yeşil-mavi çözümler, altın iplikli kumaşlardan esinle estetik ve maddi değerin artırılması amacıyla geliştirilmiştir.

Tüm bu unsurlar, Memlûkler Dönemi'nde kıyafetlerin ve sembollerin yalnızca kişisel süs ya da işlevsel örtü olmanın ötesinde, politik meşruiyetin, dinî otoritenin, sosyal hiyerarşinin ve kültürel hafızanın taşıyıcısı olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır.

Beyanlar

Telif Hakkı Beyanı: CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destekleyen / Destekleyen Kuruluşlar: Çalışmada destekleyen kuruluşlar bulunmamaktadır.

Etik Onay ve Katılımcı Onayı: Çalışma etik onay ve katılımcı onayı gerektirmemektedir.

İntihal Beyanı: Bu makale intihal programıyla taranmıştır.

YZ Araçlarının Kullanımı: Bu makalenin oluşturulmasında Yapay Zekâ (YZ) araçları kullanılmamıştır.

Kaynaklar

- Albayrak, K. (2008). Millî dinlerde renk fenomeni. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 8(1), s. 1-42. <https://dergipark.org.tr/pub/cuilah/article/55017>
- Ayaz, F. Y. (2004). *Memlûkler döneminde vezirlik (1250-1517)*. (Tez No. 149037). [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Ayaz, F. Y. (2008). *Türk Memlûkler döneminde saray ağalığı-üstâdârlık (1250-1382)*. M.Ü.İ.F.V.
- Behrens-Abouseif. (1998). The mahmal tradition and the ladies of the Memlûk court. *In MSR*, 1, pp. 87-96. <https://doi.org/10.6082/M1C24TJJ>
- Canby, S. R. (1993). *Persian painting*. British Museum.
- Clauson, G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Clarendon.
- Çetin, A. (2007). *Memlûk devletinde askeri teşkilat*. Eren.
- Çetin, A. (2013). *Ortaçağda devletin iki yüzü*. Lotus.
- Dehmân, Muhammed Ahmed. (1990). *Mu'cemu'l-elfâzu't-tarihiyye fi'l-asri'l-Memlûkî*. Dâru'l-Fikr.
- Ekici, M. (2016). Türk kültüründe “al” renk. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 16(2), 103-107. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/633581>
- Ergin, M. (1994). *Dede Korkut kitabı*. Boğaziçi.
- Erol, B. G. (2019). Memlûkler zamanında Mısır mahmili. *Türkiyat Mecmuası*, 29(1), 45-80. Doi: [10.18345/iuturkiyat.560215](https://doi.org/10.18345/iuturkiyat.560215)
- Fuess, A. (1998). Beirut in Mamluk times (1291-1516). *ARAM* 9-10, 85-101. Doi: 10.2143/ARAM.9.1.2002169
- Fuess, A. (2008). Sultans with horns: the political significance of headgear in the Memlûk empire. *Memlûk Studies Review*, 12(2), 71-94. <https://doi.org/10.6082/C3Z8-5N48>
- Genç, R. (1997). Türk inanışları ile millî geleneklerinde renkler ve sarı-kırmızı-yeşil. *Erdem*, 9(27), s. 1075-1110. <https://izlik.org/JA82GX86ZF>
- Kafesoğlu, İ. (1984). *Türk millî kültürü*. Ötüken.
- Koçu, R. E. (1969). *Türk giyim kuşam ve süslenme sözlüğü*. Kültür.
- Kortantamer, S. (2009). Bir hükümdarlık alâmeti olan tırâz. *Acta Turcica-Türk Kültüründe Terzilik*, 2-2. https://actaturcica.wordpress.com/wp-content/uploads/2019/12/79_85.
- Köprülü, M. F. (1981). *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*. Türk Tarih Kurumu.
- Kütük, A. (2014). İslam Türk devlet ve toplum geleneğinde renkler ve anlamları. *Journal of Turkology*, 24(2), 133-170. <https://doi.org/10.18345/tm.79780>.
- Mayer, L. A. (1952). *Mamluk costume*. A. Survey. A. Kundig.
- Okumura, S. (2003). Memluk halılarında Türk kültürünün izleri. *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*. <https://www.proquest.com/docview/2569594528?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Dissertations%20&%20Theses>
- Saraç, H. (2022). Türk siyaset dilinin sembolleri: renkler (kültürel, semantik ve tarihsel bakış). *Mavi Atlas*, 10(2), 374-389. <https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.1119228>
- Tez, Z. (2021). *Tekstil ve giyim kuşam sanatının kültürel tarihi*. Doruk.

- Uzunçarşılı, İ. H. (1953). Memlûk sultanları yanına iltica etmiş olan Osmanlı hanedanına mensup şehzadeler. *Belleten*, 17(68), 519-536. <https://doi.org/10.37879/ttkbelleten.1285255>
- Uzunçarşılı, İ. H. (1984). *Osmanlı devleti teşkilâtından kapukulu ocakları I*. Türk Tarih Kurumu.
- Varol, M. B. (2004). İslam tarihinin ilk iki asrında simge renkleri ve siyâsî anlamları. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (17). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/184407>
- Walker, B. J. (2000). Rethinking Memlûk textiles. *Memlûk Studies Review*, 4, 167-217. [https://doi.org/10.6082/M13F4MR2.\(10.6082/M13F4MR2](https://doi.org/10.6082/M13F4MR2.(10.6082/M13F4MR2)
- Yaltkaya, Ş. (1942). Tarihte renk. *Türkiyat Mecmuası*, 7, 41-47. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/172965>
- Yaltkaya, Ş. (2010). Tarihte renk. *Journal of Turkology*, 7, 41-47. <https://doi.org/10.18345/tm.85431>.
- Yiğit, İ. (2008). *Memlûkler*. Kayhan.

İnternet Kaynakları

- URL-1: <https://www.metmuseum.org/art/collection>. (Erişim tarihi: 08.06.2025).
- URL-2: https://www.flyingcolours.org/mamluk-sultanate-flag/?utm_source. (Erişim tarihi: 18.05.2025).
- URL-3: <https://www.khalilicollections.org/collections/hajj-and-the-arts-of-pilgrimage/khalili-collection-hajj-and-the-arts-of-pilgrimage-curtain-for-door-of-the-kabah>. (Erişim tarihi: 17.05.2025).
- URL-4: <https://collections.vam.ac.uk/item/O515201/antiquities-and-views-in-greece-print-dalton>. (Erişim tarihi: 19.05.2025).
- URL-5: <https://archive.org/details/clevelandart-1977.18-silk-fragment>. (Erişim tarihi: 17.05.2025).
- URL-6: <https://www.clevelandart.org/art/1985.5>. (Erişim tarihi: 14.05.2025).
- URL-7: <https://www.clevelandart.org/art/1985.5>. (Erişim tarihi: 17.05.2025).
- URL-8: <https://www.clevelandart.org/art/1983.121>. (Erişim tarihi: 19.05.2025).
- URL-9: <https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2020/arts-of-the-islamic-world-india-including-fine-rugs-and-carpets/a-mamluk-carpet-egypt-probably-cairo-second-half>. (Erişim tarihi: 17.05.2025).
- URL-10: <https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2020/arts-of-the-islamic-world-india-including-fine-rugs-and-carpets/a-mamluk-carpet-egypt-probably-cairo-second-half>. (Erişim tarihi: 17.05.2025).
- URL-11: https://archive.org/details/mma_carpet_446957. (Erişim tarihi: 17.05.2025).

Extended Abstract

Colours are not merely an aesthetic element, but also a powerful means of expression that reflects a civilisation's worldview, political preferences, social structure and belief system. This study examines in depth the symbolic meanings of colours within the artistic understanding and social organisation of the Mamluk State, one of the important political and cultural actors of the medieval Islamic world.

The Mamluks used colours as both an aesthetic choice and an ideological narrative tool in the architectural works, woven products, manuscripts, ceramics, glass and metalwork they created in the regions they ruled (primarily Cairo, Damascus, Hama, Homs, Harran and Jerusalem). In this context, colours are evaluated not only as concrete cultural elements but also as semantic layers used in the construction of political representation, social hierarchy, and religious legitimacy.

The symbolic meanings of colours in the Mamluk State are not merely aesthetic or decorative preferences, but rather multi-layered cultural codes that must be evaluated in conjunction with the historical geography, political tradition, and social structure of this state. In this study, the world of meaning of the colours used during the Mamluk period has been analysed not only in the context of Mamluk art and protocol, but also in the framework of ancient traditions in the geographical areas they ruled, the cultural heritage of previous civilisations, and the value system shaped by Islamic identity.

The formation process of the Mamluk Sultanate and its emergence as a dynasty-less model of governance brought to the fore the use of colours as a strategic and symbolic language in their political structure. However, in order to analyse these meanings properly, it is necessary to consider not only the internal structure of the Mamluk State, but also the cultural and religious codes of the societies that lived in the same geography before them. This is because many of the symbolic elements adopted by the Mamluks bear traces of ancient Near Eastern and Mediterranean cultures, particularly those blended with Islamic traditions.

In this context, in order to interpret the meaning of colours, the study first considered the religious, social and cultural systems that prevailed in the pre-Mamluk geography and analysed the effects of these systems on colour symbolism. However, the most fundamental difficulty encountered in examining historical documents, chronicles and cultural inventories is that information about colours is scattered and indirect. Colour is mostly mentioned as 'secondary information' in architecture, textiles, miniatures, the *hil'at* tradition, or flag depictions, which makes it difficult to identify directly. Therefore, this study was prepared based on the idea that a comparative analysis should be made by bringing together different types of cultural data.

The symbolic use of colours has functioned as a visual language of social belonging, political identity and belief systems not only in today's cultural practices but also throughout history. In this context, the lifestyle, symbolic language and aesthetic understanding of the Mamluk State should be examined in depth as a historical heritage in order to build a bridge of meaning between the past and the present. This is because the origins of our current perceptions and uses of colour are largely hidden in the cultural codes of such historical structures.

One of the main propositions of this study is that, without analysing the meaning of colours in a state's culture, relying on superficial descriptions is insufficient to comprehend the deep world of meaning represented by that political structure. Colour in the Mamluks was not merely a decorative choice; it also served a multidimensional function as a carrier of meaning, a political symbol, an element of religious representation, and an indicator of social belonging.

This research focuses on how colours functioned in both concrete (architecture, textiles, banners, robes) and abstract (authority, legitimacy, sanctity) dimensions within the political traditions, social structure, and belief system of the Mamluk State. Colours, as in previous Turkish and Islamic states, have undergone different transformations depending on time and place; sometimes they have been a vehicle for cultural change, and sometimes they have represented the continuity of ancient traditions. These transformations should be evaluated not only as aesthetic changes but also as a historical memory reflecting the ideological, theological and social orientations of the state.

This study aims to reveal the multi-layered meaning map of colours by examining the Mamluk State's symbolic understanding of colours not only at the level of visual material but also from the perspectives of cultural representation, state language, social identity and historical continuity. In this

way, by tracing a system of symbols that extends from the past to the present, it will be possible to understand the historical function of colours in the eyes of the state and society.

An aesthetic perspective alone is not sufficient to decipher the meanings of colours in the Mamluk State; instead, political tradition, religious belief systems, popular culture and historical continuity must be considered together, and colour symbolism must be interpreted within a multidimensional context. The primary aim of this study is to develop new interpretations that contribute to the analysis of state ideology and cultural identity by evaluating Mamluk colour understanding within this complex backdrop.

Ultimately, this research demonstrates that within the rich artistic heritage and social organisation of the Mamluk State, colours were not merely an element appealing to the eye, but also served as carriers of state ideology, distinguishing marks of social classes, and visual expressions of belief systems. The study aims to open the door to new historical and cultural readings of the Mamluk period through the analysis of this multi-layered colour system.